

Orjuus ja Ruotsin siirtomaahistoria Karibialla

Jouko Aaltonen & Seppo Sivonen:

Orjia ja isäntiä: Ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla. Into Kustannus 2019. 300 s. ISBN 978-952-3511-514.

Jouko Aaltosen ja Seppo Sivosen teos Ruotsin siirtomaamenneisyydestä sai alkunsa dokumenttielokuvakäsikirjoituksena, mutta julkaistiin elokuvarahoituksen puutteessa tietokirjana. Tämä dokumentaarisuus näkyy virkistävällä tavalla tekstissä, jota elävöittävät tekijöiden Karibialla kohtaamien ihmisten elämäntarinat, jotka lomittuvat menneisyyden henkilöhahmojen kohaloiden kanssa. Dokumenttia varten kerätty materiaali näkyy myös kirjan runsaassa kuvituksessa, joka ei kuitenkaan pieninä mustavalkoisina kuvina pääse oikeuksiinsa samalla tavalla kuin olisi päässyt elokuvallisena esityksenä.

Tekijät ovat tehneet mittavan työn primäärilähteiden parissa, vaikka tätä ei lähdeviitteillä osoitetaakaan. Kirjan erityisenä ansiona voi pitää paitsi ruotsalaisen siirtomaahistorian, myös orjuuden historian tekemistä tunnetuksi suomalaiselle lukijakunnalle. Orjuuden historian kuvaaminen vuorottelee sinänsä erittäin perinteisen siirtomaahistorian kanssa, jossa pääosan saavat Saint-Barthélemy saaren hallinto- ja taloushistoria Ruotsin valtakauden (1784–1878) aikana.

Kirjan sivuilla vilisee runsaasti henkilöitä hallintovirkailijoista merimiehiin, joille kirjoittajat pystyvät osoittamaan sukujuuret tai jonkun muun kytköksen, useimmiten sotilaspalveluksen, Suomessa. Lähteet eivät useinkaan riitä kertomaan näistä henkilöistä enempää, mutta onneksi muutamista Suomeen kytkeytyvistä miehistä on kuitenkin laajempia elämäkerrallisia koosteita. Tämä on tekijöiltä erinomaista työtä. Valitettavasti kirjoittajat eivät pohdi laajemmin, mitä tämä Suomeen kytkeytyminen Karibialla palvelleille Ruotsin kuninkaan alamaisille merkitsi identiteetin muodostumisen kannalta. Sinänsä ei ole mitenkään uutta tai ihmeellistä, että Suomessa syntyneitä henkilöitä päätyi maailman merille ja siirtomaaimperiumien tai kauppakomppanioiden työntekijöiksi.

Siirtomaahistorian perinteeseen kytkeytyminen näkyy implisiittisesti siinä, että ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla oli maskuliininen maailma, jonne lähdettiin miesporukassa. Kirjassa osoitetaan, että ruotsalaiset löysivät kumppaneita ja muodostivat intiimisuhteita niin orjien kuin vapaiden värillisten kanssa. Tässäkään ei ole mitään yllättävää, mutta tekijöiltä olisi toivonut tämän sukupuolittuneen maailman avaamista paljon tarkemmin. Vaikka joidenkin miesaikalaisten näkemys olikin, että orjanaiset ja vapaat värilliset tavoittelivat vaaleaihoista kumppania, liittyi näihin suhteisiin myös seksuaalista väkivaltaa, pakottamista ja hyväksikäyttöä, josta esimerkiksi Gunvor Simonsen on ansiokkaasti kirjoittanut Tanskan Länsi-Intian kontekstissa.

Atlanttisen orjuuden historia on pitkälti jouduttu kirjoittamaan muiden kuin orjien itsensä tuottamien lähteiden varassa. Koloniaalisten lähteiden vastapainoksi Aaltosen ja Sivosen kirjassa hyödynnetään tunnetuimpia orjien omaelämäkerrallisia tekstejä, kuten Olaudah Equianon ja Mary Princen narratiiveja. Orjuuden kuvaus Saint-Barthélemyllä jää melko ohueksi, mutta tätä kompensoi orjuuden ja orjakaupan yleisempi kuvaus, joka aloitetaan jo 1600-luvulta ja tuolloin lyhyeksi jääneistä Ruotsin siirtomaahankkeista.

Orjuuden kuvaukseen on lipsahtanut runsaasti asiavirheitä, kuten Pohjois-Amerikan Stono-kapinan nimeäminen 'Stonessa' tapahtuneeksi, vaikka tosi asiassa kapina sai nimensä samannimisen joen mukaan. Vaikka tekijät ovat oikeassa, että Uuden Ruotsin siirtokunnassa ei ollut orjia, siellä oli todistettavasti ainakin kuvernööri Johan Printzin orja Anthony ja mahdollisesti muitakin, kuten Amandus Johnson on osoittanut. Toisin kuin kirjan Sierra Leonea koskevassa alaluvussa (s. 249–253) väitetään, Daniel Padenheim ei ollut ainoa ranskalaisten hyökkäyksestä Freetowniin vuonna 1794 selvinnyt ruotsalainen – Adam Afzelius ei ainoastaan selvinnyt vaan teki pitkän uran ruotsalaisessa yliopistomaailmassa. Lisäksi kuvatekstissä (s. 36) väitetään erheellisesti kuvan esittävän Henrik Carloffia, vaikka kyseessä on ranskalainen kreivi Jean II d'Estrées. Kuuluisa philadelphialainen orjuudenvastustaja puolestaan on Anthony Benezet, ei Benetz.

Ehkä hämmäntävin tulkinta kirjassa on tekijöiden väite (s. 260) siitä, että "[h]istoriankirjoituksessa orja-

kapinoita on vähätelty ja orjien vapaustaistelu on jätetty suurempien tapahtumien katveeseen ikään kuin satunnaisina yksittäisinä tapahtumina”. C.L.R James osoitti jo 1930-luvulla Saint-Dominguen (nyk. Haiti) vallankumouksen keskeisen merkityksen atlanttisten vallankumousten aallossa, ja viimeistään 1960-luvulta mustien kansalaisoikeustaistelun ja Afrikan maiden itsenäistymisen myötä orjien vastarinta on ollut orjuuden historiassa keskeisimpiä tutkimusaiheita ja näin ollen on vaikuttanut laajemminkin historiankirjoitukseen. Esimerkiksi Chris Bayly nostaa globaalihistorian synteessissään *The Birth of the Modern World 1780–1914* Saint-Dominguen vallankumouksen yhdeksi tärkeistä modernin maailman syntykuluista.

Omituinen on myös kirjoittajien väite (s. 264), että orjakapinat nojautuivat yleensä ihmisoikeuksiin ja kristillisyyteen. Atlanttisessa historiankirjoituksessa on laajasti osoitettu, että orjakapinat pohjautuivat usein ennen kaikkea afrikkalaiseen sodankäyntitaitoon ja -kokemukseen. Aivan tuoreimpana Vincent Brown on jopa tulkinnut Tackyn kapinaksi nimetyn sodan Jamai-kalla 1760–1761 olleen afrikkalaisen sodankäynnin jatkumo. Hieman vastaavaan tulkintaan on aiemmin päättänyt John Thornton sekä hänen vanavedessään useat muut, kuten Kuuban orjakapinoita tutkinut Manuel Barcia.

Vaikka kirjan yksityiskohdissa riittäisi korjaamista, Aaltosen ja Sivosen suureksi ansioksi on luettava ruotsalaisen siirtomaahistorian yleistajuistaminen suomeksi laajalle yleisölle. Näin ollen kirja kytkeytyy suomalaiseen historiapolitiiseen keskusteluun kolonialismista ja globaalihistoriasta, jota muun muassa *Historioitsijat ilman rajoja* on peräänkuuluttanut. Toivoa sopii, että tämän kirjan myötä viimein ymmärrettäisiin ainakin se, kuinka atlanttinen orjuus ja kulutus – sokerin, kahvin, tupakan ja puuvillan tuotanto – kytkeytyivät yhteen ja kuinka maailmankaupan myötä orjuuteen ja orjakauppaan kytkeytyivät myös sellaiset maat, joiden oma orjakauppa oli marginaalista tai olematonta. Ruotsalainen raudan kauppaaminen eri puolille Atlanttia oli keskeinen osa maailmantalouteen kytkeytymistä, kuten tekijät osoittavat. Taloushistorian lisäksi on syytä tiedostaa Atlanttisen orjuuden ja orjakaupan aatteelliset vaikutukset erityisesti rasismien nousussa.

Kirjan aihepiiristä kiinnostuneille voi suositella tieteelliseksi jatkolukemiseksi Ale Pålssonin ja Victor Wilsonin erinomaisia väitöskirjoja Saint-Barthélemyyn historiasta sekä Holger Weissin teosta Ruotsin orjakaupasta, joihin Aaltonen ja Sivonen pitkälti nojaavat. Suotavaa olisi, ettei tämä kansallinen keskustelu jäisi ainoastaan kansallisten rajojen sisälle, vaan kytkeytyisi vielä laajemmin kansainväliseen vertailuun ja altistuisi myös tieteelliselle kritiikille populaarihistoriallisten puheenvuorojen lisäksi. Aaltosen ja Sivosen teosta on kuitenkin ensi sijassa arvioitava tietokirjana. *Orjia ja isäntiä* on suju-

vasti kirjoitettu ja kiitoksen ansaitseva lisä suomalaiseen Atlantin historiaa käsittelevään historiankirjoitukseen.

Kalle Kananoja, FT, yliopistotutkija
Oulun yliopisto